

סוגיה כה: דיני המועדים הכתובים במגילת תענית

**

רקע

סוגייתנו עוסקת בדין המועדים הכתובים במגילה תענית ובתוקפם בזמן הזה.

מקורות

- א. יז--יח: "כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד... ופצעו את מוחו בגיזרין"
 ב. ראש השנה יח--יט: "איתמר רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית... כאן בשאר יומי"
 ג. תוס' ד"ה רב רי"ף ו: ז. באלפס, "כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון... כאן בשאר יומי"
 ר"ן מד"ה כל ועד ד"ה אבל
 רא"ש סי' כד, "כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפני אסור לאחריו מותר..."
 רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"ג
 ד. שו"ע סי' תקעג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ז-ח]

הסבר הסוגיה

"והלכתא בטלו [המועדים שבמגילת תענית] והלכתא לא בטלו קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי". [גמ' ר"ה יט:]

הגמ' אומרת שהמועדים הכתובים במגילת תענית בטלו חוץ מחנוכה ופורים שלא בטלו. בתקופת בית שני תקנו חכמים ימי הודאה על נסים שנעשו להם, חורבן הבית והיציאה לגלות ויקנה את המועדים הללו מתוכנם, ולכן המועדים בטלו. חנוכה ופורים לא בטלו מכיוון שניסם מפורסם [גמ' ר"ה יח:]. נראה לפרש שהמשמעות של כל המועדים הכתובים במגילת תענית פיזית, והמשמעות של חנוכה ופורים רוחנית, היציאה לגלות וקנה את המשמעות הפיזית מתוכנה ולא ביטלה את המשמעות הרוחנית מתוכנה. הנסים של חנוכה ופורים התפרסמו, ויחד עמהם התפרסמו הערכים הרוחניים שהם מסמלים. בפורים, ההנהגה הא-להית בהסתר פנים, ההשגחה הא-להית על עם ישראל. בחנוכה, ניצחון הרוח על הכח. ערכים הללו בני אלמוות, ולכן משמעות מועדים אלו לא בטלה ביציאה לחורבן [עיי' רש"י (ר"ה יח: ד"ה דמפרסם ניסא) המפרש בדרך אחרת מדוע חנוכה ופורים לא בטלו].

הראשונים מקשים מדוע אנו מתענים תענית אסתר בערב פורים, והרי אסור להתענות לפני המועדים הכתובים במגילת תענית? הר"ן [ז. באלפס] מביא כמה תירוצים לקושיה זו:

בעל המאור מתרץ שפורים נכתב בכתבי הקודש, הרי הוא דבר קבלה שדינו כדבר תורה, שאינו צריך חיזוק ומתענים לפניו.

ר"י הברצלוני מתרץ שאנו פוסקים כשמואל שהלכה כרשב"ג, שמותר להתענות ביום שלפני וביום שאחרי המועד הכתוב במגילת תענית [הוא מוסיף שהיינו אמורים לפסוק כרבי יוחנן, אבל כיוון שחכמים ביטלו מועדים אלו, אף בפורים ובחנוכה שלא בטלו דעתם להקל, ולכן הלכה כרשב"ג].

הרמב"ן מתרץ שי"ג באדר הוא יום ניקנור, וכיוון שהוא בטל יחד עם כל המועדים הכתובים במגילת תענית, מתבטל אף האיסור להתענות בו מפאת שהוא יום לפני פורים [הר"ן אינו מקבל הסבר זה. סברא זו נאמרה בגמ' לענין יום שבטל מפני צרות שהיו בו, ביטול המועד מבטל גם את איסור התענית מפני שהוא יום לפני מועד אחר, אבל כאן שהיום לא התבטל מפני צרה מסוימת שהיתה ביום זה אלא מפני ביטול המגילה, אין סיבה לבטל יום לפני מועד אחר].

הראב"ד מתרץ שתענית אסתר אינה דומה לשאר תעניות "דזכרון הוא לנס", תענית זו אינה תענית על פורענות אלא חלק מקיום הודאה על הנס. ההודאה על הנס מתבצעת מתוך הזדהות עם הצרה שהיתה [השאלות (ויקהל שאילתא טז) מבאר על פי סברא זו, שאם התענית חלה בשבת מקדימים אותה ליום חמישי ולא דוחים אותה על פי הכלל דאקדומי פורענותא לא מקדימינן. תענית זו זכרון לנס ואינה מוגדרת כפורענות].

הרמב"ם [הל' מגילה פ"ב הי"ג, הל' חנוכה פ"ג ה"ג] פוסק שפורים וחנוכה אסורים בהספד ותענית והימים שלפניהם ואחריהם מותרים. ניתן להבין שלדעתו מגילת תענית בטלה לגמרי, וקיום פורים וחנוכה אינו מפאת מגילת תענית אלא מפני תקנת חכמים שתיקנום, והתקנה לא היתה על הימים שלפניהם ואחריהם.

סיכום

הרמב"ם, ר"י הברצלוני ובעל המאור סוברים, שמותר להתענות ביום שלפני פורים וחנוכה וביום שלאחריהם. הראב"ד והרמב"ן סוברים שאסור להתענות ביום שלפני חנוכה, ותענית אסתר מותרת מסיבה ייחודית.

הלכה

השו"ע [סי' תקעג] פוסק שאסור להתענות בחנוכה ובפורים, אבל לפנייהם ואחרייהם מותר.